

Сергій Побожій,

кандидат мистецтвознавства, доцент

**кафедри психології, політології та соціокультурних
технологій Сумського державного університету**

**ВІДЕОІНСТАЛЯЦІЇ БІЛЛА ВІОЛИ :
АРТТЕХНОЛОГІЯ. ІННОВАЦІЯ. ТРАДИЦІЯ**

З другої половини 90-х рр. ХХ ст. твори відеоарту – значні культурні події на бієнале та форумах сучасного мистецтва. Використовуючи новітні досягнення науки і техніки, відеоарт інтенсифікує процес сприйняття мистецького твору. Аудіовізуальні об'єкти здатні через електронний образ дати людині можливість зазирнути всередину себе, допомогти їй поринути в глибини підсвідомості. Своєрідність відеоарту пов'язана зі спробою подолати технологізм і раціональність сучасної культури за рахунок посилення в художніх образах елементів ірраціоналізму та містики. Використання спецапаратури та ефектів загострює сприйняття глядача до зображених ситуацій, створюючи враження особливої глибини, насиченості, психологізму.

Білл Віола (1951 р. н.) – один з ведучих відеохудожників на сучасній міжнародній арт-сцені, належить до першого покоління митців, які працюють у цьому напрямку. Значний вплив на формування Віоли як митця мали релігійні системи та їхня фундаментальна концепція – метафора: життя як подорож. Ця проблема подекуди прослідковувалася у 12 відеоінсталяціях на виставці «Життя, смерть, відродження» у Королівській академії мистецтв у Лондоні (2019), до експозиції якої увійшли твори Віоли та Мікеланджело Буонарроті. На думку експертів, її експозиція була побудована «не як порівняння, а як розмова» [4].

Теми його творів сягають західного та східного мистецтва, дзен-буддизму, суфізму, християнського містицизму. Їхня віра та зв'язок з невидимим світом була незалежним від догм зовнішнього світу. Віола вбачає у цьому паралель з позицією художника у сучасній культурі. В її основі, як і актуального мистецтва знаходиться не вербальна культура, а візуальна перцепція та оперування візуальними образами [1, 77].

Творчість Віоли характеризується його постійним діалогом з класичним мистецтвом. Осучаснення теми класичного твору відбувається завдяки відеоарту – художній практиці, спрямованій не стільки на впізнавання сюжету твору (інколи це зробити неможливо), скільки виявлення у ньому психологічного нерву, змушуючи глядача пережити по-новому сюжетну колізію. Зовнішню оболонку останньої Віола ігнорує, висуваючи на перший план пластику діючих осіб (попереважності – непрофесіоналів), звук та уповільнену зйомку. Саме остання дозволяє підготувати реципієнта до кульмінації події, створюючи ефект психологічного переживання та катарсису. Глибина художнього задуму деяких відеоінсталяцій Віоли виводить їх на рівень класичного твору. Ставлячи в ньому психофізіологічний експеримент митець моделює ситуацію, до якої долучається глядач, накладаючи матрицю власного життєвого та культурного досвіду, повертаючись до вибору. Отже, мистецтво відеоінсталяції дозволяє глядачеві пережити непережите, споріднюючи його тим самим з концепцією культуролога Юрія Лотмана : «Мистецтво – можливість пережити непережите».

Наступним чинником є відношення до часу, який представлений в кожній роботі Віоли. Мірою мистецтва для митця є переживання, досвід з часом. Художник намагається своїм мистецтвом примусити глядача відчувати переживання не розумом, очима, але всім єством. Мистецтво Віоли – частина загальнолюдського знання, а не тільки

естетики та охоплює пам'ять, інтелект, глибинну психологію індивіда. Віола буквально занурює глядача у тотальну середу своїх образів і звуків, відтворених за допомогою високоякісної техніки. Художник вірує в силу мистецтва, яке дозволяє пережити трансцендентний досвід та усвідомити крах нашого уявлення про час.

Твори Віоли позбавлені насильницького засвоєння світу, бажання його проаналізувати і переробити. Художник вірить у те, що глядач зможе в них знайти для себе. Важливою складовою його творчості є історія живопису. Деякі відеотвори навіяні творами живопису. Завдяки класиці Віола став класиком відеоарту. Наприклад, на створення відео роботи «Привітання» вплинув твір італійського художника епохи раннього флорентійського маньєризму Якопо Каруччі на прізвище Понтормо (1494–1557) «Зустріч Марії та Єлизавети» (1529) з церкви Сан Мікеле тосканського міста Карміньяно. У відеоінсталяції «Просуваючись вперед за допомогою денного світла» (2002) цитуються фрески Джотто у Падуї. У «Кімнаті Катерини» (2001) знаходимо буквальні паралелі з твором «Свята Катерина Сієнська» (1393) італійського художника сієнської школи Андреа ді Бартоло (1360–1428). Свої проєкції Віола порівнює з фресками італійського Відродження.

Класична відеоінсталяція Віоли «Привітання» (1995) була показана у Венеції на 45-й бієнале та визнана художнім співтовариством як один з найвидатніших творів сучасного мистецтва. Лише у XX ст. відбулося відкриття цього майстра, визнання його видатним художником покоління, що наслідувало класичну традицію Леонардо да Вінчі, Рафаеля і Мікеланджело. Відео Віоли має деяку візуальну схожість з живописним полотном Понтормо: розміри проєкції – вертикальний формат зображення, зйомка крупним планом з фіксованої позиції, майже статичні персонажі. Завдяки уповільненій

зйомці, епізод, знятий за 45 секунд перетворюється на 10-хвилинну детально пророблену хореографічну виставу. Значення того, що відбувається, так і залишається невідомим, невиясненим. Не піддаються однозначному тлумаченню жести та міміка діючих осіб. Візуальне начало домінує над літературною оповідальністю, що відбиває одну з тенденцій відеоарту. У цій інсталяції Віола приводить глядача до стану медитативного трансу. Занурюючи його у стихію часу, змушує переживати дійсність крізь призму власного досвіду. Але твори Віоли – не авторське кіно. Та й сам митець природу відеоарту вбачає не в кіно, а в аудіовізуальному началі. Використовуючи мистецькі образи з полотен та фресок, обігруючи їх з сучасністю художник досягає неочікуваних ефектів. У композиції «Поява» (2002), навіяною твором «П'єта» пізньоготичного художника Томмазо ді Крістофано (1383–1440) поєднується іконографія оплакування з мотивом повстання з труни, явлення та воскресіння, що перетворюється на тему народження [3, 159]. Появу естетських відеополотен викликала класична музика Рихарда Вагнера («Вознесіння Ізольди», 2004) які, на думку одного з авторів своєю монументальністю та вишуканістю не поступаються «творінням Кватроченто» [1, 73]. Інноваційним методом у творах Віоли є шумова партитура, яка виконує у відеоінсталяціях важливу роль у створенні системи образів.

Технологічний процес створення та експонування твору відеоарту доволі складний та недешевий. Показ відеоінсталяцій потребує спеціальної експозиційної площі, звукових систем та аналогової техніки – відеопроєкторів, екранів та затемнених лайтбоксів. Деякі з них потребують двобічних екранів. Наприклад, на виставці у Парижі у Grand Palais демонструвалося 20 творів Віоли на 30 екранах. Інтервенція сучасного медіахудожника до сакрального простору та класичної архітектури відбулися на 52-й Венеційській

бієнале, де його «Океан без берегів» демонструвався у церкві Ораторіо Сан Галло на площі Сан Марко, а виставка Віоли «Електронний Ренесанс» проходила у флорентійському Палаццо Строцці епохи Відродження. Поява поліптиху Віоли «Мученики. Земля, повітря, вогонь, вода (2014)» у католицькому соборі Святого Павла у Лондоні перетворилася на першу постійну персональну експозицію сучасного митця у сакральному просторі. До неї увійшов також його відеотриптих «Марія» (2016), що демонструється на протилежній стіні від поліптиху. Інноваційні методи створення експозиції арт-простору відеоарту потребують високотехнологічних матеріалів та креативних ідей. Виставкове обладнання для цих відеоінсталяцій був спроектований групою архітекторів Нормана Фостера, а в «Привітанні» використовувався трипроменевий аналоговий відеопроєктор. В одному з інтерв'ю Віола наводить слова Далай лами, які є значущими для творчості сучасного відеомитця : «Справа не в технології, а в намірах користувача» [2].

Література

1. Билл Виола : между рассудком и сердцем : [интервью Ольги Хорошиловой с Биллом Виолой] // Искусство. – 2008. – № 3. – С. 72–77
2. Ганжа В. Билл Виола «Я не выбирал видео арт, це він обрав мене» / В. Ганжа // Art Ukraine. – 2012. – № 3(28). – С. 70–72. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://artukraine.com.ua/ukr/a/dnevnik-arsenale-bill-viola--ya-ne-vybriral-videoart-eto-on-vybral-menya>
3. Гордон Елена. Билл Виола. Страсти. Национальная галерея, Лондон, 22 октября 2003 – 4 января 2004 / Елена Гордон // Артхроника. – 2004. – № 1. – С. 158–159.
4. Corry Maya. Pairing Michelangelo with Bill Viola does one of the artists no favours / Maya Corry // Apollo. – 2019. – 1 february. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.apollo-magazine.com/bill-viola-michelangelo-royal-academy

